

вної політики захисту, підтримки та збереження суб'єктів малого підприємництва як найбільш вразливої частки економіки. Це означає нову якість державного регулювання малого підприємництва. Держава має врешті-решт повернутися обличчям до підприємців, не тільки декларувати свободу підприємництва, але й забезпечувати її шляхом зниження корупції, зменшення адміністративних бар'єрів та стабільності й ефективності підприємницького законодавства.

Ми переконані, що державна політика має сприяти поліпшенню бізнес-середовища, в якому працюють представники малого підприємництва. Пріоритетними ми вважаємо такі завдання:

- забезпечення прозорого та послідовного регуляторного середовища;
- створення ефективної системи державного управління;
- забезпечення інформаційної відкритості влади;
- удосконалення податкової політики щодо малого підприємництва через послаблення податкового тиску на нього (збереження спрощеної системи оподаткування як безальтернативного на даний час шляху легального виживання підприємців; запровадження офіційного мораторію на підвищення податків і зборів із малих підприємств; внесення змін до законодавства, що передбачають "податкові канікули" для підприємців при заснуванні нового бізнесу; впровадження комплексу податкових стимулів для розширення робочих місць, інвестиційної та інноваційної діяльності тощо);

• створення рівних умов для формування малого підприємництва у різних регіонах, в першу чергу найбільш вразливих, які найбільше постраждали від кризи.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

1. Мале підприємництво є важливим структуроутворюючим елементом сучасної економіки змішаного типу.

2. Доцільне розглядати економічну сутність малого підприємництва у єдності двох аспектів – через загальні та специфічні риси підприємницької діяльності, що визначає його двоїсту природу в сучасній економічній системі.

3. Стабільно функціонуючий сектор малого підприємництва спроможний зменшити негативний прояв кризових процесів на економіку.

4. В той же час саме мале підприємництво найбільше потерпає від кризи. В цьому сенсі необхідна виважена держава політика його підтримки. Створивши сприятливий економічний клімат для розвитку малого підприємництва, можна значно швидше вивести економіку країни із кризи, зменшити її негативні соціально-економічні наслідки, підвищити рівень доходів та життєвих стандартів українського народу, просуватися шляхом подальшого ринкового трансформування і відповідати статусу країни із ринковою економікою.

1. Закон України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000. ст. 1. 2. Доклад о мировом развитии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org.

Надійшла до редколегії 22.02.10

Г. Лозова, канд. екон. наук., доц.

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

Робота присвячена аналізу формування та розвитку конкурентної політики Німеччини в період економічних криз, визначенню національних тенденцій в цій сфері, а також оцінці ефективності заходів державного регулювання для відновлення економіки.

The article is devoted to the analysis forming and development of the competition policy of Germany in the period of economic crises, to determination of national tendencies in this sphere, and also estimations of efficiency measures of government control for renewal of economy.

В умовах світової економічної кризи викликає інтерес досвід відновлення економіки держави, яка десятиліттями управляється і контролюється на основі соціально-ринкових методів господарювання і насамперед конкуренції. Актуальним є виявлення інструментів та важелів досягнення за короткий період високих економічних результатів у країні. За оцінками експертів, економіка Німеччини є однією з найдинамічніших у світі. Адже сучасна Німеччина – четверта за розміром економіка світу й найбільший у світі експортер. Німеччина на сьогоднішній день, одна з небагатьох країн Європи, що цікавить економістів, політиків своїми докорінними змінами, сміливими рішеннями у сферах економіки й політики. Німецький уряд намагається зняти суперечність між західним індивідуалізмом і східним колективізмом, знайти свій особливий "німецький" шлях. В даній роботі нас буде цікавити, насамперед, яким чином реалізувалася державна політика, зокрема у конкурентній сфері, у періоди економічних криз, що переживала країна.

Проблемам формування та розвитку конкурентної політики Німеччини присвячено ряд наукових праць, зокрема таких відомих науковців та практиків, як: А. Бідельс, З. Борисенко, К. Брюммер, В. Гутник, Л. Ерхард, Н. Клейн, Н. Павлов та інших вітчизняних та іноземних економістів.

Проте в сучасній літературі відкритою залишається проблема вивчення специфіки конкурентної політики країни в період економічних криз, що є надзвичайно важливо та своєчасно у контексті інтеграції України до міжнародного співтовариства та визначення основних напрямків підвищення ефективності діяльності уряду в цьому аспекті як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Метою даної роботи є аналіз основних проблем у сфері відновлення економіки та захисту конкуренції, що виникають в період економічних криз, на прикладі Німеччини, та визначення напрямків макроекономічної політики, що сприяють прискореному виходу з економічної кризи.

Розпочати огляд конкурентної політики Німеччини в періоди економічних криз нам би хотілося цитатою Л. Ерхарда, архітектора німецького економічного дива: "Жодна економічна ситуація не може бути настільки безнадійною, щоб рішуча воля і чесна праця усього народу не могли її подолати".

Протягом XX–XXI століття Німеччина пережила 5 глобальних криз:

- економічна криза 20-х р. XX ст.
- економічна криза 1929–1933 рр. XX ст.
- післявоєнна економічна криза 1945–1948 рр.
- криза моделі соціального ринкового господарства 80–90-х років XX ст.

• світова економічна криза 2008 р.

Економічна криза 20-х років XX ст. була пов'язана з поразкою Німеччини в Першій Світовій війні. Країна не тільки не домоглася переділу світу на свою користь, але за Версальською угодою втратила життєво важливі ресурси та території. У цілому слід зазначити, що економіка Німеччини в результаті розв'язаної нею війни виявилася на грані краху, а те, що від неї залишилося, стало легкою здобиччю країн-переможниць. Після закінчення війни й аж до 1924 р. у Німеччині тривала економічна криза. Відбулося різке падіння виробництва, внаслідок зuboжіння населення скоротився внутрішній ринок. Ситуацію ще більше погіршила світова економічна криза, що розгорнулася в 1920–1921 р.

Для стабілізації ситуації в країні Антанта улітку 1924 р. на Лондонській конференції прийняла так званий план Дауеса. У зв'язку з важким економічним становищем Німеччина практично не могла виконувати план Дауеса. У серпні 1929 р. і січні 1930 р. відбулися репараційні конференції, на яких було вирішено надати Німеччині пільги й був прийнятий новий план виплати репарацій, що одержав назву плану Юнга. Було ухвалено рішення про скасування контролю над економікою Німеччини. Не дивлячись на те, що конкурентне законодавство в Німеччині було започатковано ще в 1896 р. (Закон про недобросовісну конкуренцію), який було замінено новою редакцією в 1909 р., економіка Німеччини залишається монополізованою. Німецький фінансовий капітал брав участь в 200 з 300 міжнародних монополій. В 1926 р. з ініціативи німецьких промисловців був створений Європейський сталевий картель, що виплавляв 75 % сталі в Європі. При чому концентрація з кожним роком тільки посилювалася, а уряд повністю влаштувала така ситуація [1].

Конкурентна політика в період фашистської диктатури обмежувалася, натомість створювалася всеосяжна система державно-монополістичного регулювання, максимальної централізації економіки в руках держави, фашистської партії й верхівки фінансово-промислових кіл. Монополісти підтримали фашистів і морально, і фінансами. Хоча слід наголосити, що у Німеччині навіть в умовах переходу до мобілізаційної моделі (1936–1942 рр.), спрямованої на першочергове задоволення потреб воєнної промисловості, існувала свобода підприємницької діяльності. Певний вплив на конкурентну політику Німеччини цього періоду чинить Закон про зниження цін (1933 р.), Постанова про премії (1932 р.), Постанова про спеціальний продаж (1935р.) [2; с. 257].

Доля Німеччини була вирішена нездатністю застосування високоефективних методів управління як у воєнній промисловості, так і у всій економіці в цілому. Протириччя між зростаючими потребами фронту й наявними ресурсами стали очевидні. Незабаром удалося знайти дуже ефективний спосіб управління військовою економікою: Альберту Шпееру, новому міністру озброєнь, вдалося раціоналізувати виробництво, увести вузьку спеціалізацію для поліпшення якості продукції. Дана модель управління економікою була збережена окупаційними союзниками для вирішення першочергових потреб післявоєнної Німеччини [9].

Після поразки німецьких військ під Сталінградом керівництво країни перейшло до стратегії "тотальної війни". Було віддане розпорядження "про перехід на велике виробництво". Багато дрібних і середніх підприємств були включені до складу великих, конкуренція між виробниками фактично припинилася. Концентрація воєнної промисловості була продовжена після виходу наказу Гітлера "Про концентрацію військової економіки". Перехід до тотальної економічної системи загострив одне з основних протириччя: збільшення виробництва військової техніки не супроводжувалося настільки ж високим зростанням зайнятих у даному виробництві трудових ресурсів [9]. Промисловці теж готувалися до неминучої катастрофи. Багато хто з них почали реорганізацію своїх підприємств.

Після поразки Німеччини в Другій світовій війні адміністративно-командна модель економіки зі змінами, запропонованими А. Шпеером, зберігалася в плінні трьох післявоєнних років. Союзники по антигітлерівській коаліції мали ряд планів по розвитку подальшої долі Німеччини. СРСР, США й Великобританія розробляли різні варіанти ослаблення економічної й політичної могутності Німеччини, її окупації й розчленування на "самостійні", окремі області. Найвідомішим з таких планів стала американська концепція Уайта Моргентгау, що припускала ліквідацію Німеччини як промислового конкурента на світовому ринку. Згідно "Плану Моргентгау" до Німеччини повинні бути застосовані наступні заходи: розукрупнення Німеччини; встановлення зовнішнього управління держав-перемож-

ниць над Рурським промисловим районом; союзницька військова робота повинна вести роботу з урахуванням подальшого розчленування Німеччини.

Через протириччя в методах управління, а зокрема через те, що Радянський Союз установлював у східній частині Німеччини комуністичний режим, західні союзники незабаром вирішили об'єднати свої зусилля й створити на основі трьох своїх окупаційних зон окрему федеративну державу. Так утворилася Західна Німеччина або ФРН.

Таким чином, після закінчення Другої світової війни в Західній Німеччині існувала економічна система з перевагою елементів планової моделі економіки. Хоча країна була в руїнах і переживала післявоєнну кризу, економіка Західної Німеччини могла бути відновлена за відносно невеликий період часу. В 1948 р. історія Німеччини знову переживає серйозний перелом. Оскільки Західна Німеччина мала потребу в радикальних економічних і валютних перетвореннях, то Великобританія, США й Франція зробили все можливе, щоб здійснити таку реформу максимально успішно. До честі Західної Німеччини, у неї виявилися власні інтелектуальні сили, здатні впровадити радикальні економічні перетворення. Історики пов'язують економічний підйом Західної Німеччини з ім'ям Людвіга Ерхарда - міністра економіки в уряді К. Аденауера, а потім і канцлера ФРН.

З початку реформ Німеччині знадобилося приблизно 12 років, щоб пройти шлях від повної розрухи до лідерства у світовій економіці. Якщо аналізувати стан конкурентної політики, то саме в цей період було закладено основу повоєнної конкурентної політики Німеччини. В 1947 р. було прийнято Правила про відміну картелів, встановлені країнами-союзниками. Пізніше в 1949 р. було розроблено два законопроекти: один про забезпечення конкуренції, а другий про відповідне державне відомство, яке мало захищати конкуренцію в країні. Робота в цьому напрямку тривала 8 років і завершилася в 1957 р. прийняттям Закону про недопущення обмеження конкуренції, який вступив в дію 1.01.1958 р. і відомий широким колам під назвою "Картельний закон".

Слід відмітити, що після війни в Німеччині відбувалася запекла дискусія між прихильниками ринку, вільного конкурентного механізму й державного регулювання, що одержувало все більшу популярність під впливом ідей Дж. М. Кейнса. Ідеологію нової моделі економіки найбільш вдало можна описати тезою з доповіді К. Аденауера: "Не вільна ринкова економіка, пов'язана з ліберальним пограбуванням минулої ери..., а економіка, що бере на себе соціальні зобов'язання..., що оцінює особистість людини над усе, що надає прибуток тому, хто її по своїй роботі заслужив, – от у чому укладається сучасна ринкова економіка" [6]. В основі ідеології Ерхарда, що одержала назву "соціального ринкового господарства", був синтез ідей ефективної ринкової економіки, домінування приватної власності, економічної свободи, державного регулювання й філософії соціальної відповідальності. Ця ідеологія відома також під термінами "ордолібералізм", "солідарізм" або так званий "третій шлях". Ринкова свобода повинна бути обмежена економічним порядком і моральними цінностями. Значний внесок у розробку ідеології внесли Вальтер Ойкен і найближчий соратник Ерхарда професор Альфред Мюллер-Армак, а також Олександр Рюстов і Вільгельм Ріпці [5, 11]. Основу "ордоліберальної концепції" становили "три стовпи" (сполучення регулювання з конкурентцією, відновлення й стабільність грошового обігу, соціальна безпека й справедливність), що відповідним чином позначилися на всій практичній діяльності Ерхарда. Для переходу від примусової економіки до ринкової необхідно було здійснити наступні кроки: здійснити грошову реформу, спрямовану на створення міцних грошей; звільнити економіку від надлишкового регламентування й регулювання цін; стимулювати приватне підприємництво [7, с. 312–332].

У період реформ велися серйозні дискусії про обмеження влади монополій. Л. Ерхард привселюдно виступав проти монополізму, постійно апелював до принципів моральності, категорично заперечуючи проти економічного егоїзму, домінування чийось вузьких інтересів. З початку 1958 р. як зазначалося вище почав діяти "Картельний закон". Хоча позиції великих підприємств у корпоративній і банківській сфері зберігалися, найважливішою основою ринку став дрібний і середній бізнес, що став сьогодні "національним надбанням" Німеччини. [8, с. 312–332]. На їхню частку припадає до 70 % робочих місць, близько 45 % податків з обігу, близько 30 % німецького експорту, до 46 % валових інвестицій і 57 % ВВП [3]. У Німеччині існує потужна практика підтримки малого бізнесу, з 1975 року вони одержують досить значні пільги по податках і фінансуванню [3].

Отже, успіх післявоєнних реформ у Німеччині став можливим завдяки працьовитості німецького народу, чесності, професіоналізму, цілеспрямованості його керівників. Уряд Аденауера-Ерхарда завжди діяв в інтересах більшості населення, домагаючись "добробуту для всіх", що дозволило йому повністю легітимно знаходитися при владі близько 15 років. Їм не була властива настільки розповсюджена політична хвороба, як створення "преференцій" для вузького кола осіб, груп і компаній. Реформи позитивно вплинули на характер німецької нації. Звичайно, один з найважливіших факторів успіху реформ – це свобода підприємництва. Ерхард створив модель раціонального ринку, де відповідно до християнсько-демократичної ідеї вимоги ринкової ефективності були такими ж важливими, як і дотримання соціальної справедливості. Він був за вільний ринок, але уміло використовував державне регулювання, до того моменту, коли його надлишок приводить до падіння ефективності економіки. При цьому німецька модель економіки із самого початку демонструвала високий рівень соціальної захищеності, що досягається, у тому числі, шляхом раціонального розподілу суспільного доходу.

Не дивлячись на всю успішність і привабливість системи соціального ринкового господарства – німецької моделі розвитку, що стала в ХХ ст. основою європейської континентальної моделі, для більшості країн Центральної й Східної Європи. В 90-х роках ХХ ст. Німеччина стикається з цілою низкою економічних і соціальних проблем. Проблеми економіки ФРН серйозно загострилися саме після того, як відбулося об'єднання. Експерти наголошують, що низькі темпи росту в Німеччині починають проявлятися з 1992 р. Об'єднання, як відомо, відбулося наприкінці 1990 р., і багато німецьких експертів вважають, що нинішня рецесія ФРН на 2/3 пояснюється надмірними витратами на підтримку східних регіонів [6].

Крім того, німецька модель ринкового господарства стала істотно забюрократизованою й перестала бути оптимальною з погляду можливостей реалізації конкурентних переваг підприємців у Німеччині. Країна явно поступається багатьом партнерам по ЄЕС, не говорючи вже про США, уже не тільки по темпах росту, але й за рівнем розвитку. Економіка переживає структурну кризу. У країні високе й довгострокове безробіття. Можливості господарської взаємодії в рамках поглиблення й розширення європейської інтеграції зростають, але з'ясувалося, що одночасно ускладнюються умови для проведення національної економічної політики й пристосування німецьких механізмів до вимог Економічного й валютного союзу (ЕВС) відбувалося не настільки ефективно, як очікувалося. Державна фінансова система виявилася фактором, що гальмує розвиток, замість того щоб його стимулювати. До викладеного додаються демографічні проблеми: старіння нації, низька народжуваність. Все це приводить до неминучості реформ у Німеччині й змушує проводити їх комплексно.

Головне питання – як здійснити ці реформи, не руйнуючи перевірену, досить ефективну систему? На це питання в експертів немає однозначної відповіді. Звичайно, усім або більшості в Німеччині хотілося б зберегти соціальне ринкове господарство. Але на думку експертів, наприклад В. Гутника, керівника Центра європейських досліджень Інституту світової економіки й міжнародних відносин РАН, в сьогоднішніх умовах це дуже важко [4].

Загальнонаціональною тенденцією є виведення робочих місць за кордон. В 2003 р. кожне четверте підприємство в Німеччині заявило, що найближчі три роки буде прискореними темпами переносити виробництво за кордон. Відтік капіталу із країни став хронічним. В Україні скаржаться, що в нас велика втеча капіталу, але можливо, що в Німеччині, може бути, ситуація ще більш сумна. За три роки (2001–2003 рр.) перед реформами чистий відтік капіталу склав відповідно 26, 69 і 55 млрд. євро. Єдиний раз за останні десять років, в 2000 р., сальдо було позитивним, та й то тільки завдяки тому, що британський "Водафон" купив німецький "Манесманн", що привело до позитивних результатів для сальдо руху капіталів. У країні дуже низька інвестиційна активність.

До програми реформ приступав ще уряд Коля на початку 80-х, але системні дії початі не були. Тоді це була точкова політика реагування на певні провали. І тільки стагнація 2001–2002 рр. змусила його вдатися до системної реформи. Комплексна програма реформ "Порядок денний-2010" ("Agen-da-2010") була представлена канцлером Німеччини Г. Шредером у березні 2003 р. Спеціальною урядовою заявою в Бундестазі була проголошена програма реформ, що і одержала назву "Порядок денний-2010". Спочатку ця програма включала наступні основні заходи. По-перше, реформа на ринку праці. По-друге, реформа обов'язкового медичного страхування. По-третє, зміни в правовому регулюванні промислового виробництва, реформування комунальних фінансів і програми дешевих кредитів для місцевих органів влади й модернізації житла. В контексті вивчення позитивного досвіду реалізації конкурентної політики в умовах кризи нас буде цікавити саме третя група заходів. Правове регулювання промисловості передбачало лібералізацію відкриття й придбання промислових підприємств, а також скорочення бюрократичних регламентуючих заходів.

Була спроба провести реформи з дебіюрократизації економіки й звільнення підприємницької ініціативи. За свідченнями експертів зокрема В. Б. Белова, керівника Центра німецьких досліджень Інституту Європи РАН, в Німеччині будь-яке підприємство з 5 або 10 тис. чоловік змушено виконувати біля двох-трьох тисяч відповідних вимог, норм і приписань. В рамках європейської бюрократії німецькі підприємства змушені додатково виконувати ще 19 тис. норм і вимог, тобто всього близько 22 тис.! При дебіюрократизації мова йде не тільки про зниження відносних витрат на одиницю виробленої продукції за рахунок економії на працезатратах і побічних ефектах, але в цілому про звільнення підприємців від дріб'язкової опіки держави.

В рамках даної реформи з'явилася можливість створення так званих "ісч-АГ", тобто "одна людина – одне підприємство" (відповідає українському ФОП). Німці також намагаються дебіюрократизувати як процедуру створення підприємств (шляхом реалізації принципу "одного вікна"), так і процес ліквідації підприємства. Модернізація існуючої моделі господарювання буде відбуватися далі. Модернізація, на жаль, із силою пробивається через бюрократичні процедури структур виконавчої влади, яких у Німеччині дуже багато. Наприклад, якщо аналізувати структуру державних органів, що впливають на формування та реалізацію конкурентної політики, то їх налічується на сьогодні 9 (рис. 1).

На сучасному етапі відбувається реформа державного апарата. І якщо реформа завершиться успішно, то у німців є всі шанси знову відродити ті фактори, що забезпечили успіх моделі соціального ринкового господарства Л. Ерхарда: підприємницьку ініціативу й відому німецьку завзятість. Німецьким урядом А. Меркель розпочата спроба змусити людей звернутися до джерел багатства – уміння працювати, уміння заробляти й найбільше повно реалізувати себе.

Світова економічна криза, що розпочалася в 2008 р. лише поглибила внутрішню системну економічну кризу в

країні. Впливова газета німецьких ділових кіл "Хандельсблатт" опублікувала дані опитування, проведеного восени 2009 р. серед європейських топ-менеджерів. Майже половина з них вважає, що в найближчі 12 місяців рамкові умови для розвитку бізнесу у ФРН не покращаться. 15 % припускають, що вони стануть ще гірше, ніж у цей момент. Не переконали їх поки ні короткострокове поліпшення кон'юнктури, ні проведені в Німеччині реформи. На початку року серед представників бізнес-еліти відзначався більший оптимізм [10].

Рис. 1. Структура державних органів, що здійснюють конкурентну політику в Німеччині

Отже з одного боку відбувається де бюрократизація економіки, а з іншого боку конкурентна політика Німеччини в період глобальної економічної кризи 2008–2009 років базується на посиленні державного регулювання економіки, консолідації бюджетів для того, щоб знайти додаткові внутрішні чинники росту в економіці. Одним з інструментів для цього служить "Фонд майбутнього", через який до 2010 р. повинні бути проінвестовані 25 млрд. євро в такі ключові сфери, як транспортна інфраструктура, освіта, наукові дослідження й технології й соціальні програми. Зменшення бюрократії, помітне зниження податкових ставок для підприємств, полегшення умов передачі підприємств у спадщину щодо податку зі спадщини закликані підвищити інвестиційні стимули й привабливість Німеччини в рамках міжнародної податкової конкуренції. Окремо, для підвищення конкурентоспроможності Німеччина федеральним урядом реалізується багатопланова "Hightech-стратегія": наука, економіка й політика покликані спільно підвищувати технологічну ефективність Німеччини. В 17 "сферах майбутнього", наприклад в області біо- і нанотехнологій або комунікаційних і екотехнологій, завдяки співробітництву між наукою й економікою повинні освоюватися нові ринки збуту або розширюватися вже існуючі. Із цією метою будуть заохочуватися спільні проекти економіки й науки. Результати наукових досліджень повинні швидше перетворюватися в життя й без бюрократії перевірятися на предмет їхньої економічної застосовності. На це федеральний уряд виділяє до 2010 р. близько 15 млрд. євро.

При цьому криза майже не позначилася на рядових німцях. Ріст безробіття поки незначний – завдяки заходам уряду по стимулюванню й урядовому тиску на компанії для того, щоб вони не звільняли робітників, а залишали їх на умовах часткової зайнятості. Щедра допомога по без-

робіттю захистила тих, хто втратив роботу. Катастрофа особистого благополуччя буде менш помітною, ніж у Великобританії. Німці традиційно уникають інвестувати у фондовий ринок і воліють знімати, а не купувати будинку.

Німецька економіка – це не економіка "труби" або "мільних бульок" – німецькі товари і їхня якість відомі усьому світу. Німецька модель як модель реальної економіки має свої незаперечні плюси, що добре видні на тлі американської моделі "споживчої економіки", що фактично викликала світову кризу. І ряд економістів звертають на це увагу. Нам потрібні рецепти виходу з кризи? Дослідження конкурентної політики Німеччини показує, що нам є чому повчитися.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити наступні висновки. Звичайно, Німеччина при подоланні криз і розвитку конкуренції мала більше переваг, ніж Україна. Капіталістична інфраструктура зберігалася й у часи нацизму, й тоталітарної економіки, ринкової економіки, населення мало досвід підприємництва. Для України, навпроти, характерна олігархічно-кланова модель розвитку економіки. Відсутність сильної державної політики в Україні, мінімізація її соціальної складової призвели до домінування інтересів різних груп "впливу" і монополістів. У результаті економіка й держава втрачають необхідні рушійні сил розвитку. Надлишкова бюрократизація й корупція на тлі неадекватного рівня відповідальності чиновників ускладнює процес економічного росту, інвестування, розвитку конкуренції та підприємництва, створення нових активів. Засилля рейдерства сприяє процесам неринкового, неефективного перерозподілу власності. Криза 2008–2009 рр. викликала значне скорочення ВВП, промислового виробництва, ріст безробіття. Але фінансова криза лише засвідчила збереження структурних диспро-

порцій і серйозних економічних проблем. Як і раніше зберігається регіональна відсталість окремих областей країни. Реальна модернізація економіки вимагає напружених, ефективних і цілеспрямованих зусиль нашої еліти і всього населення. Нація повинна навчитися працювати й створювати цінності. На наше глибоке переконання Україна має необмежені можливості для розвитку та відтворення, подібно німецькій економіці, потрібно лише розумно використати існуючий потенціал.

1. Бидельс А. Основные черты германского и европейского антимонопольного права. – М.: НОРМА, 1995 2. Борисенко З. М. Основы конкурентной политики: Підручник. – К.: Таксон, 2004. – С. 255–278 3. Брюммер К. Система

поддержки предприятий малого и среднего бизнеса в Германии. – <http://rusref.nm.ru/indexpub144.htm> 4. Гутник В. I. Германия: дорога к подъему // МЭМО. 2003. № 6. 5. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь. – М., 1993. 6. Павлов Н. В. История современной Германии, 1945–2005. – М.: Астрель, 2006. – С. 58–70. 7. Тимошина Т. М. Экономическая история зарубежных стран. – Москва, Юстицинформ, 2003. – С. 312–332. 8. Шлеер А. Воспоминания. – М.: МЮИ, 1997. 9. Эрхард Л. "Благосостояние для всех", <http://orel.rsl.ru/nettext/foreign/erhapd/erhsod.html>, 10. Henderson David R. German Economic Miracle, <http://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html> 11. Statistisches Bundesamt. <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistik/en/VolkswirtschaftlicheGesamtrechnungen/Inlandsprodukt/Tabellen/Volkseinkommen1950,property=file.xls>.

Надійшла до редколегії 24.02.10

Л. Дмитренко, асист.

МАШИНОБУДІВНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті розглянуто особливості машинобудівної галузі України в умовах світової фінансової кризи. Визначені основні шляхи підвищення конкурентоспроможності машинобудівного комплексу України.

Main characteristic of machine-building industry of Ukraine under conditions of world financial crisis are considered. The main ways of increase of competitiveness of machine-building complex of Ukraine are defined.

Ключові поняття: світова фінансова криза; машинобудівна галузь; конкурентоспроможність.

Світова економіка переживає складний економічний період. Початком глобальної кризи стало іпотечне кредитування в США, відбулась криза американської фінансової системи. Ця фінансова криза охопила майже всі країни світу. Лише такі країни як Азербайджан, Білорусь та Узбекистан не відчули впливу цієї кризи, оскільки вони знаходяться за межами процесів глобалізації. Узбекистан продемонстрував навіть самий високий ріст ВВП у світі. [1]. Більше всіх постраждали країни, в економіці яких експорт відігравав провідну роль – Китай, Сінгапур, Росія і, звичайно, Україна. Якщо одні країни, такі як Китай, змогли швидко спрямувати поставки на свій об'ємний внутрішній ринок, для інших падіння експорту стало критичним. Україна, на ринку якої експортерам і до кризи було тісно, опинилась на межі закриття найкрупніших підприємств. Падіння цін, що відбувається, на продукцію українських експортерів на світових ринках спричинить за собою зниження обсягів промислового виробництва в експортно-орієнтованих галузях, в першу чергу металургії і машинобудуванні.

На фоні загального охолодження економіки, уповільнення зростання в цих двох стратегічно важливих секторах неминуче приведе до зниження зростання ВВП і промислового виробництва. Оскільки одним з основних індикаторів, що дозволяє оцінити розвиток країни та її інноваційну систему зокрема, є рівень розвитку машинобудування. Якщо в структурі промислового виробництва та в структурі експорту країни частка машинобудівної продукції є переважною, то можна зробити висновок про достатньо високий рівень конкурентоспроможності економіки в цілому.

Тому є актуальним проаналізувати сучасний стан машинобудівної галузі України та визначити перспективи розвитку.

Дослідження конкурентоспроможності, зокрема машинобудівної галузі та її розвитку знайшли своє відображення в роботах багатьох вітчизняних вчених-економістів – О. Білоруса, В. Будкіна, Б. Данилишина, Т. Ковальчука, А. Кредісова, О. Лапко, В. Сіденка, А. Філіпенка та інших [2, 3, 4]. Але не зважаючи на велику кількість досліджень, питання подальшого розвитку машинобудівної галузі України в умовах світової фінансової кризи потребує постійного дослідження у зв'язку з мінливістю економічних процесів.

Мета роботи: аналіз сучасного стану та особливостей подальшого розвитку машинобудування України в умовах світової фінансової кризи.

Машинобудування – це система взаємопов'язаних галузей, які виробляють машини та обладнання, що дозволяють забезпечити технічне переозброєння усього господарства, задовольняти споживчий попит населення на різноманітні апарати та прилади побутового призначення, створювати економічний потенціал окремих країн.[4]

В економічно розвинутих країнах на частку машинобудівного комплексу припадає 30–50 % від загального обсягу промислової продукції (у Німеччині – 53,6 %, Японії – 51,5 %, Англії – 39,6 %, Італії – 36,4 %, Китаї – 32,5 %). Це забезпечує технічне переозброєння всієї промисловості кожні 8–10 років. При цьому частка продукції машинобудування у ВВП країн Євросоюзу становить 36–45 %, у США – 10 %, у Росії машинобудування забезпечує 18 % ВВП [5]. Недостатній розвиток машинобудування в країні навіть з високим показником розвитку інших промислових виробництв – є структурним недоліком.

Сучасне машинобудування подане власне машинобудуванням і металообробкою, які включають декілька десятиків галузей і підгалузей, подібних за технологіями та сировини, що використовується. Крім того в його склад входять "мала" металургія – виробництво сталі і прокату на машинобудівних підприємствах. Машинобудування об'єднує більше 70 галузей, підгалузей та виробництв, зокрема такі галузі, як енергетичне, верстатобудівне, транспортне, сільськогосподарське машинобудування, виробництво інструментів та приладів, технологічного обладнання різних галузей промисловості (хімічної, харчової, легкої, поліграфічної, лісової, целюлозо-паперової, будівельної, гірничодобувної тощо). В свою чергу, кожна з цих галузей включає в себе підгалузі або галузі. Наприклад, у транспортне машинобудування входять автомобільна, вагонобудівна, літакобудівна, суднобудівна та інші галузі.

Асортимент продукції, що випускається машинобудівним комплексом, надзвичайно великий, що не тільки обумовлює глибоку диференціацію його галузей, але і робить сильним вплив на розміщення виробництва окремих видів продукції. При цьому навіть при одному цільовому призначенні продукції, що випускається, розміри, склад, технологічні процеси, форма громадської організації виробництва на підприємствах таких галузей сильно відрізняються.

Сьогодні машинобудівна галузь постачає народному господарству верстати, транспортні засоби (судна, тепловози, електровози, вагони, автомобілі, літаки тощо), сільськогосподарські машини, екскаватори, генератори для електростанцій, технологічне обладнання для заводів, фабрик і тим самим сприяє розвитку всіх галузей народно-